

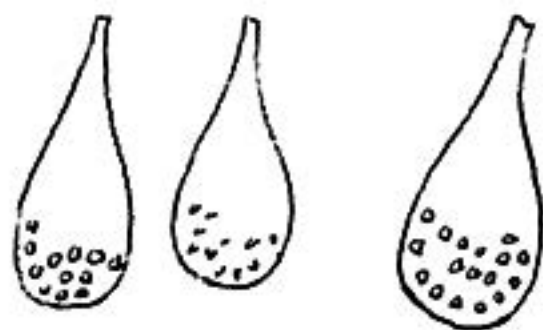

Fig. 2. *Myc. oortiana*
Cystiden x 1000.

knotsvormig tot bijna peervormig
(25-30 x 13-17, Oort: 30-40 x 10-26),
met zeer korte, onduidelijke uitsteek-
sels. (Fig. 2.)

Bij het verzamelen is de geur van
jodoform al zeer duidelijk, bij het op-
drogen wordt deze nog sterker.

De ex. van Pearson waren iets
fletser van kleur dan mijn ex., min-
der olijkleurig. Hij geeft, evenals
Oort als lamellenkleur op; eerst wit,

dan roze. Deze waren bij mijn ex. lichtgrijs.

(Bij de *helmmycena*, *Myc. galericulata*, vindt men deze verschillen
ook, soms zijn er witte, soms lichtgrijze, soms fraai roze lamellen)

Oort beschrijft de hoed als licht grijsbruin met nu en dan eens
gele, dan weer groene tint, soms bijna geheel groen of geelgroen,
hoeddiameter 10-25 mm. De steel varieert van 35-100 x 1-3 mm,
glad en glanzend, licht grijs met violette of bruine tint.

P.B. Jansen.

Litteratuur.

Hora, F.B. (1960)	Agarics and Boleti IV, in Trans. Brit. Myc. Soc. <u>43</u> (2): 452-453
Kühner, R. (1938)	Le Genre <i>Mycena</i> , Encyclopédie Mycologique X.
Oort, A.J.P. (1928)	De Nederl. <i>Mycena</i> 's, in Meded. van de Ned. Myc. Ver. 16-17: 187-255
Pearson, A.A. (1946)	New records and Observations in Trans. Brit. Myc. Soc. <u>29</u> (4): 193-194 en plaat IX.

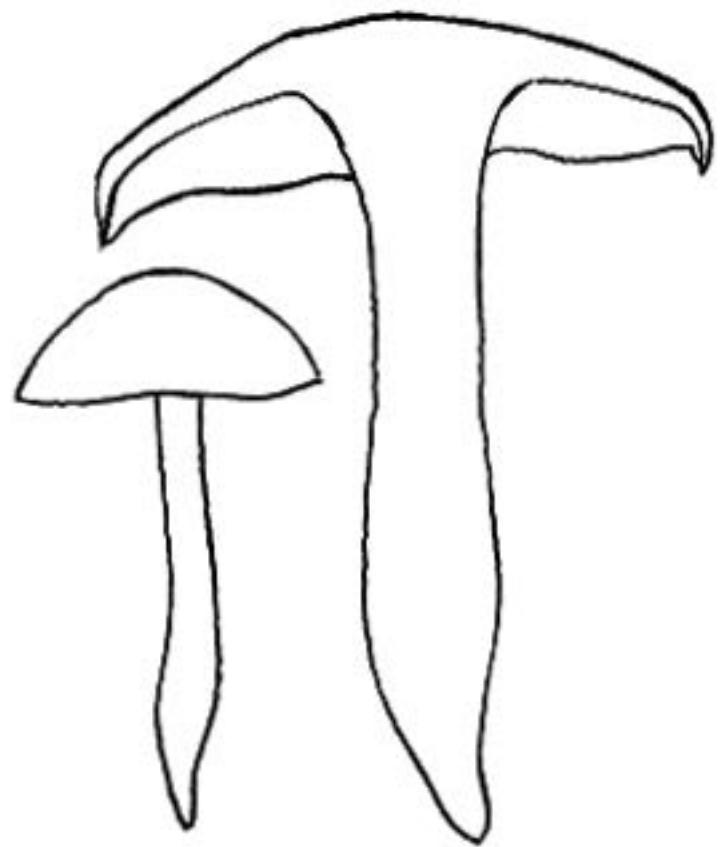
D E T E R M I N E E R E L L E N D E

Diegenen, die in de gelegenheid zijn geweest lang en veel mycolo-
gisch veldwerk te doen zijn ongetwijfeld onder de indruk gekomen
van de kolossale variabiliteit, welke zich binnen haast wel elke pad-
denstoelensoort voordoet. Hoedgrootte, - vorm en bovenal - kleur,
steellengte en -dikte, intensiteit van velumontwikkeling, kleur en
aanhechtingswijze van lamellen, het al dan niet wortelend zijn der
steelbasis, alsook de microscopische kenmerken zijn i. h. a. uiterst
variabel. Deze enorme variabiliteit bemoeilijkt aanzienlijk het geven
van juiste en bij het determineren bruikbare beschrijvingen en het

opstellen van determineertabellen. Zij maant ook tot grote voorzichtigheid bij het beschrijven van soorten, vooral zeldzame, laat staan nieuwe soorten. Hoe immers, om het geval van een nieuwe soort te nemen, moet men weten of wat men gaat beschrijven, de standaardvorm is, dan wel een door uitwendige omstandigheden of door de normale soortsvariabiliteit wat afwijkende vorm? Het is danook begrijpelijk, dat van zeldzame soorten, waarvan elke auteur slechts één of een enkele vondst in handen heeft gehad, beschrijvingen en soortdefinities nogal eens uiteenlopen. Zo komt het ook al heel gemakkelijk tot beschrijving van nieuwe soorten, die in wezen slechts een iets afwijkende vorm zijn van een zeldzame, maar toch al bekende soort. Juist door deze zeldzaamheid heeft niemand dan nog goed kunnen overzien welke de variatiebreedte van vele der soortenkenmerken is. Daarbij komt dan nog de kunst van het nauwgezet waarnemen, de kunst van het beschrijven van het waargenomene (duidelijk aangeven van kleuren, geen kenmerken vergeten!) en het kiezen der sleutelkenmerken en het opstellen der determineertabellen.

Van alle hierboven gesignaleerde foutenbronnen - en er zullen er zeker nog wel meer zijn - wordt veelvuldig en dankbaar gebruik gemaakt, hetgeen men direct merkt bij het hanteren van sleutels en het determineren van ongewone soorten, vooral als men meerdere boekwerken gebruikt. En tenslotte is er dan nog de puzzle van het vinden van de nomenclatorisch juiste naam(bij de excursie van de Engelse Mycol. Ver. genoemd: "name game"). Een en ander zij hieronder met het ons recent overkomen voorbeeld geïllustreerd.

Tijdens de excursie van onze Ned. Mycol. Ver. op zondag 13 oct. 1968 in het Bos van Twickel (Delden) vond schrijver dezes 3 exemplaren bijeen van een door grootte en kleur zó opvallende Cortinariussort, dat er enige kans leek te bestaan tot een juiste determinatie te komen, al behoorde de soort tot het verfoeilijk moeilijke geslacht Cortinarius (waarvan de soorten in de dagen van Mej. Cath. Cool "nar-iussen" werden genoemd). Later kwamen er nog 2 kenmerken

bij, die deze kans nog leken te vergroten: de exemplaren waren duidelijk hygrophaan en de sporen bijkans rond ($5.9 - 6.3 \times 5.0 - 5.4 \mu$, olie imm.) en natuurlijk fijnwrattig. Niemand der aanwezigen kende de soort, waarvan thans de beschrijving volgt.

Hoeddiameter der 3 exemplaren resp. 68, 38 en 35 mm.; bijbehorende steellengten 75, 55 en 50 mm en steeldikten aan de top 15, 8 en 6 mm en aan de iets gezwollen basis 17, 10 en 9 mm. Hoed zeer opvallend bruinrood, mahoniebruin (ongeveer de hoedkleur van de platen 94A en 94F van Lange) en opvallend glad, niet kleverig, wel iets vettig, nergens gestreept, hygrophaan. Geen velumresten op hoed, geen annuliforme zônes of banden of velumresten op steel. Lamellen tot 10 mm breed, iets wijd uiteen, ingebocht met aflopend tandje breed aangehecht, donker kaneelbruin (Munsell 5 YR 5/6-5/8 naar 7.5 YR 5/6), concolore snede. Hoedvlees in centrum tot 10 mm dik, donder rossigbruin; steelvlees slechts weinig lichter (wel lichter in bovenste steelhelft). Stelen opvallend grof vezelig gestreept, vrij licht vleeskleurig bruin, welke kleur door een zeer dunne top-laag van wittige vezels heenbreekt. Steelbasis iets verdikt en duidelijk wat wortelend. Nergens paarse of lila kleuren; geen speciale geur of smaak en geen faciale of randcystiden.

Wij laten nu de voorbeelden (telkens van 3 uitroepetekens voorzien) volgen van de verwarring, onvolledigheid en onjuistheid van beschrijvingen en tegenstrijdigheden, welke men bij de determinatie van zulk een voor het oog toch zo markante zwam ontmoet:

Met de Flore Analytique van Kühner en Romagnesi (K+R) komt men vlot op de groep Firmiores van Telamonia en Hydrocybe en hiervan weer de 41ste groep, die der Sphaerospori. Aldaar leiden afwezigheid van een ring en van "zônes soyeuses" op de steel, van een geschubde hoed, van een sterke raphanoïde geur en van een positieve reactie van het hoedvlees op phenolaniline, verder de verwijzing naar de platen 199D (Cort. pseudoduracinus) en 103A (Cort. Hoeftii) van Lange tot de uiteindelijke keuze: Cort. angulosus ss. Rick., Cort. saturatus Lange, Cort. balaustinus Fr. ss. Rick. en Cort. rubricosus ss. Rick. Laatstgenoemde soort groeit echter volgens K + R onder Coniferen, de steel wordt zwart bij de basis, de hoed is "+ strié au bord" en de sporen zijn $6-7 \times 5 \mu$ (niettemin is de soort tóch in de Sphaerospori-groep gebracht !!!).

Van de resterende 3 soorten leest men bij K + R dan de onthutsende mededeling, dat de door hen gegeven beschrijvingen van Ricken stammen, zijnde "le seul auteur à avoir rencontré, décrit et figuré les 3 espèces" !!! Zij zelf zagen nooit C. angulosus en verwijzen voor de 3 soorten naar de platen 50,5; 52,1 en 51,3 van Ricken. Afgaande op de Flore vervallen voor onze soort C. angulosus (onder Coniferen, hoed rossig-oranje en in droge toestand geel, vlees bijna oranje, sporen $7 - 8 \times 5 - 6 \mu$, dus evenmin rond, hoewel de soort

bij de *Sphaerospori* is gezet !!!) en ook *C. balaustinus* (hoedopper-vlak vezelig gekamd, gele velumresten op steel, sporen $6 - 7 \times 5 - 6 \mu$ maar volgens Cortinarius-kenner R. Henry weer $7-9 \times 5,5 - 6 \mu$, dus helemàl niet rond !!!). Inderdaad hebben Ricken's afbeeldingen van deze soorten onvoldoende gelijkenis met de onze. De beschrijving in de Flore van *C. saturatus* Lange klopt evenwel voortreffelijk. De afbeelding van Ricken (waarnaar de Flore verwijst) klopt ook best, zo ook de beschrijving van Ricken zelf. Alleen noch Ricken, noch K + R vermelden de iets wortelende steel, die weer wél (zie hieronder) door Lange wordt beschreven en afgebeeld !!! Maar: Ricken cursiveert de aanwezigheid van een "fast ringformiger blasser Cortina" op de steel (!!!), maar deze wordt door Ricken weer niet afgebeeld !!! Bij K + R staat de soort danook onder het hoofd "stipe sans zônes soyeuses". Ricken noemt - volgens Lange en K + R ten onrechte - de soort *Hydrocybe diluta* (maar een kniesoor, die daar acht op slaat).

Hoet laat *Cort. saturatus* zich nu determineren bij Lange en de Cortinarius-expert Moser?

Bij Lange zal men van de groep *Hydrocybe* ook de *Firmiores* (hoed "generally over 4 c.M. broad") kiezen al wordt men afgeschrikt door de mededeling, dat hier de sporen zelden kleiner zijn dan 9μ !!! (onze sporen $5,9 - 6,3 \times 5 - 5,5 \mu$). De volgende keus is dan tussen de *Laeticolores* ("Cap fulvous rubiginose to pale honey-colour") en de *Fuscescentes* ("Cap somewhat fuscous or dark brown"). Wij kozen voor onze soort "natuurlijk" de laatste groep, doch dit leidt rechtstreeks naar *C. rubricosus* Fr. ss. Lange. Deze soort vervalt wegens de aanwezigheid van een "prominent umbo" (ook door Lange afgebeeld) en langwerpige (hoewel door Lange "roundish-ovate" genoemd !!!) sporen van $8 - 8,5 \times 5,5 - 6 \mu$. Volgens de Flore (blz. 314 n.12) is de steel van *C. rubricosus* Fr. inderdaad "attenués en bas", evenals de stelen van onze soort. Maar de *C. rubricosus* uit de Flore is ss. Ricken (en dus een andere dan de soort van Lange) en met deze soort hebben wij hierboven al afgedaan.

C. saturatus en ook *C. balaustinus* blijken nu bij Lange (die *C. angulosus* niet vermeldt) onder de *Laeticolores* te moeten worden gezocht. In Lange's sleutel zijn de 2 soorten goed gescheiden: *C. saturatus* heeft een aan de basis toegespitste ("acuminate") steel en ronde sporen ($5,5 \times 5 \mu$), terwijl *C. balaustinus* een ronde steelbasis en brede ovale sporen heeft ($8 \times 5 \mu$). Bij een der door Lange afgebeelde exemplaren van *balaustinus* ziet men een duidelijke randstreeping, maar deze streeping treft men weer niet vermeld in de beschrijving !!! Overigens bestaan er van *C. balaustinus* - ook volgens Lange - ook weer 2 opvattingen. Ricken's *C. balaustinus* heeft + ronde sporen ($6 - 7 \times 5 - 6 \mu$), de hoed is vezelig gestreept, de steel draagt gelige en later roodachtige cortinaresten en de lamellen zijn "feuerrötlich",

zodat ook Ricken's *C. balaustinus* niet onze soort kan zijn. Lange's beschrijving van *C. saturatus* klopt uitstekend met onze soort.

Voor wie het na het bovenstaande nog niet duizelt zij tenslotte vermeld hoe het ons vergaat als wij de soort met Moser's tabellen trachten te determineren. Dat blijkt veel minder vlot te lukken. Moeilijk is in de *Telamonia*-groep, waarin wij natuurlijk direct terecht komen, al de keuze tussen ad 7: "Stiel weiss (im Alter oft + braun werdend!)" en ad 7*: "Stiel gänzlich ocker bis braun", daar een bruine steel dus onder beide hoofden valt. Het blijkt, dat men om *C. saturatus* te bereiken ad 7 moet kiezen, maar de stelen van onze exemplaren waren bepaald niet wit te noemen en Lange en Ricken spreken allerm minst van witte stelen en beelden duidelijk gekleurde stelen af!!! Moser noemt bij de beschrijving van *C. saturatus* de steel tenslotte "silberig-seidig, alt braunend". Ondanks het feit, dat onze stelen duidelijk iets wortelend zijn en ook Lange voor *C. saturatus* wortelende stelen afbeeldt, blijkt men om bij Moser *C. saturatus* in de sleutel te bereiken na ad 7 niet te moeten nemen ad 8 ("Stiel + steif of wurzelend") maar ad 8* ("Stiel nicht wurzelend und nicht auffallend steif")!!! Dit hoofd ad 8* verwijst dan naar sleutel H = "Grössere, + weisstielige *Telamonien mit nicht wurzelnder Stiel*" (onderstreeping van ons). In de sleutel H gaat de determinatie dan vlot, totdat men tot zijn stomme verbazing bij ad 8 (van sleutel H dus) op de keuze komt: "Stiel mit allmählich keulig verdickter Basis" (alle hieronder vermelde soorten hebben duidelijk langwerpige sporen) en ad 8* "Stiel gleichdick, wurzelnd", verjüngt oder etw. spindelig-bauchig"!!! Dit leidt dan direct naar *C. saturatus* Lange met ronde sporen (5 - 6 x 4 - 5 μ). Hier raadt Moser aan te vergelijken met *C. balaustinus* en inderdaad zouden wij op deze soort zijn gekomen als wij onze eerste ingeving hadden gevolgd, namelijk niet ad 7 maar ad 7* te nemen.

Ongetwijfeld zou men zonder veel moeite dit hele verhaal nog een stuk ingewikkelder kunnen maken door er nog wat meer literatuur bij te halen, maar dit zij de lezer - die het waarschijnlijk halverwege dit artikel toch al heeft laten afweten - bespaard.

Lange noemt *C. saturatus* "rather rare" en vermeldt als groei-plaats beukenbossen met verspreide *Pinus* bomen (= Bos van Twickel!). K + R noemen de soort "assez rare" en Ricken noemt hem "nicht häufig" en vermeldt eikenbossen als standplaats. De heer Bas was zo vriendelijk in de verschillende gegevens en in de collectie van het Rijksherbarium na te gaan of de soort al eerder in Nederland was gesignaleerd, maar dit bleek niet het geval te zijn.

Een slotadvies aan al diegenen, die soorten van het genus *Cortinarius* willen determineren: laat alle hoop varen.